

**СТАВОВИ О ДИЈАЛЕКТУ И СТАНДАРДНОМ ЈЕЗИКУ
КОД ГОВОРНИКА ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКОГ ДИЈАЛЕКТА**

Аутор:

Биљана Ристић

ученица IV разреда Гимназије „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу

члан Фондације „Христифор Црниловић“ у Власотинцу

Ментор:

Душица Божовић

асистент на Филолошком факултету у Београду

СТАВОВИ О ДИЈАЛЕКТУ И СТАНДАРДНОМ ЈЕЗИКУ КОД ГОВОРНИКА ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКОГ ДИЈАЛЕКТА

Аутор: **Биљана Ристић**
ученица IV разреда Гимназије „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу
члан Фондације „Христифор Црниловић“ у Власотинцу
Ментор: **Душица Божовић**
асистент на Филолошком факултету у Београду

РЕЗИМЕ

Циљ рада је да се утврди какви су ставови људи са подручја призренско-тимочког дијалекта о овом дијалекту и о стандардном језику. Истраживање на узорку од 286 испитаника извршено је током јуна и јула 2008. године. У испитивању је коришћен упитник. Варијабле су чиниле двадесет и две тврдње и питања, која су подељена у три групе. Тврдње су процењиване на скали: уопште се не слажем, делимично се не слажем, неутралан сам, делимично се слажем, слажем се у потпуности.

Говорници призренско-тимочког дијалекта не поседују потпуно јединствени став о дијалекту. Наиме, говорници, стрепећи од предрасуда људи из других средина, а прилагођавајући се њима, показују да не постоји довољна спремност да се дијалекат, као део њиховог идентитета у потпуности покаже другима. То је у супротности са одговорима на тврдње које експлицитно истичу позитиван став према дијалекту, а са којима се већина слаже. Дакле, говорници већином подржавају испољавање дијалекта као дела језика, али само у оној мери док се то не коси са предрасудама шире заједнице.

Кључне речи: ставови, призренско-тимочки дијалекат, стандардни језик, упитник, испитаници

SUMMARY

The aim of this survey was to examine what are the attitudes of the Prizren-Timoc dialect speakers about this dialect and the standard serbian language. This research was taken in June and July in 2008. There were 286 subjects. We created a questionnaire with twenty two items divided into three groups. The items were estimated on five-degree scale (I agree, I agree partially, I don't have the opinion, I don't agree partially, I don't agree). The results obtained after data analyses shows that the speakers of the Prizren-Timoc dialect don't have the clearly defined attitudes about dialect and standard serbian language. Namely, in some of language community there are the prejudices about the dialect speakers, which cause speakers don't want to use the dialect in everyday communication. But, on the other hand, the majority of speakers explicitly underline their positive opinion about dialect. Thus, the subjects support the existence and usage of the Prizren-Timoc dialect as a part of serbian language, but only in communication with persons who don't have the prejudices about dialect speakers.

Key words: the attitudes, Prizren-timoc dialect, standard serbian language, the questionnaire, the subjects

УВОД

Ово истраживање тиче се популарних ставова говорника призренско-тимочког дијалекта о том дијалекту с једне стране, и о стандардном језику, с друге.

Стереотипи о језицима и језичким варијететима чине значајан вид друштвеног живота, па стога заслужују детаљније систематско проучавање далеко изван досадашњих домашаја.

Стандардни језик је, наиме, институционализовани и друштвено цењени колективни облик говора који има и своју писану верзију. Насупрот томе, дијалекат је нешто што се мање цени, јер се повезује са неписаним говором необразованог, нарочито сеоског живља са нижим друштвеним статусом и нечим чега припадници савремених друштава заправо треба да се ослободе, као некаквог негативног наслеђа примитивније прошлости. (Бугарски 2004)

У поређењу са дијалектима, стандардни или књижевни језик, пак, својим општим престижом, заштићен је од негативних судова и чак може у популарној визији стећи атрибуте неприкосновеног израза националне културе. Но таква глорификација, колико год могла бити оправдана, има и своје наличје утолико што људима који нису имали прилике да овладају овим високо цењеним обликом језика може да усади комплекс мање језичке, па и индивидуане и друштвене вредности. (Бугарски, 2003) У случају дијалеката језика, посебно је изразита шира тенденција да се иза судова о говору појединих група, заправо крије перцепција, али и стереотипна мишљења о самим говорницима. (Бугарски, 2003) Свакодневно се сусреће ситуација да се, нпр. у облику етничког хумора, говорници појединих дијалеката, и то у овом случају оних који нису у саставу стандардног језика, приказују у негативном светлу, сматрајући се од шире заједнице лењим, глупим, наивним, мање вредним, а самим тим и погодним за исмевање.

Дакле, друштво и заступници књижевног језика у неким заједницама, у први план стављајући једино тај језички израз, често не поштују до краја достојанство непривилегованих аутентичних говорних типова и њихове изворне говорнике наводе да се, иако сваки облик говора има својих вредности, стиже свог говора. (Бугарски 2004)

Претпоставка је да велики број људи који живе на подручју призренско-тимочког дијалеката о самом дијалекту, а тиме и о себи самима немају позитивно мишљење, сматрајући да је употреба овог дијалекта у говору, као што је поменуто, одраз необразованости и друштвене заосталости. Самим тим, мислимо да они стрепе од предрасуда које говорници других дијалеката могу имати о њима. Због тога настоје да се у разговору са говорницима других дијалеката њима прилагоде.

Циљ рада је да се утврди какви су ставови људи са подручја призренско-тимочког дијалекта о овом дијалекту и о стандардном језику. Такође, желимо да испитамо у којој мери људи са подручја призренско-тимочког дијалеката имају развијену свест о месту које дијалекат заузима као варијетет језика, о важности постојања дијалекта, као и спремност да допринесу његовом очувању.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

Истраживање на узорку од 286 испитаника извршено је током јуна и јула 2008. године. Обухваћени су испитаници свих узраста (од основаца до пензионера) и свих степена образовања, при чему су, по броју испитаника, све старосне и образовне групе приближно подједнако заступљене.

У испитивању је коришћена је упитник. Варијабле су чиниле двадесет и две тврдње и питања, која су подељена у три групе. Анкета је била анонимна, с тим што су се испитаници изјашњавали о свом месту рођења, тренутном месту становања, временском периоду колико ту живе, полу, стручној спреми, занимању и старости. Време попуњавања мније било ограничено.

Седамнаест тврдњи које припадају првом делу упитника формулисане су тако да њиховом оценом испитаник треба да покаже свој став о призренско-тимочком дијалекту и стандардном језику, о месту које дијалекат заузима у језику у целини, као и свест о томе какво је мишљење људи из других средина о говорницима призренско-тимочког дијалекта. Ова група тврдњи захтевала је њихову процену на петостепеној скали, чије су вредности биле:

- 1 – уопште се не слажем
- 2 – делимично се не слажем
- 3 – неутралан сам
- 4 – делимично се слажем
- 5 – слажем се у потпуности

На групу питања из другог дела упитника одговарало се избором једног од понуђених одговора. Ова питања указују како на мишљење испитаника о важности употребе акцената и граматика за правилност у језику, тако и на процену свог познавања стандардног језика.

Питања из трећег дела упитника су питања отвореног типа и испитаницима је било препуштено да сами формулишу одговор. Ова питања одражавају свест говорника призренско-тимочког дијалекта о променама у њему и факторима који их изазивају, њиховом степену испољавања, као и представама говорника о могућим начинима да се дијалекат очува.

Што се анализе прве групе тврдњи тиче, у првој фази, петостепена скала за оцењивање тврдњи је, ради једноставнијег тумачења резултата, претворена у тростепену, и то тако што су оцене типа *слажем се у потпуности* и *делимично се слажем*, сврстани у позитивну групу, а оцене типа *делимично се не слажем* и *уопште се не слажем* сврстани у негативну групу. Затим је сабрано колико је за засебно сваку тврдњу испитани узорак говорника дао позитивних, неутралних и негативних одговора, а затим су ти подаци анализирани и образлагани за сваку од поменутих група, тако да се стекао увид о заступљености и врстама истраживаних ставова.

За другу групу одређена је просечна оцена којом су испитаници оценили своје знање и дескриптивно представљени одговори који се тичу важности акцената, односно граматике за правилност у језику.

Такође, одговори које су испитаници дали на трећу групу питања груписани су на основу значењске сродности и представљени табеларно, при чему је показано колико је испитаника дало одређени одговор. Затим су ти одговори дескриптивно и статистички објашњени.

АНАЛИЗА ПОДАТАКА

1. РЕЗУЛТАТИ ПРВОГ ДЕЛА УПИТНИКА

Поједине тврдње се, због сродности тематике, могу довести у везу везу и међусобно упоређивати, па на основу тога, издајамо:

1. тврдње где се испитаници изјашњавају о личној употреби дијалекта и стандардног језика у општењу са осталим члановима друштвене заједнице у зависности од ситуације и саговорника
2. тврдње које се тичу употреба дијалекта у зависности од предрасуда везаних за утисак који се при том оставља на говорника другог дијалекта.
3. тврдње везане за свест испитаника о важности постојања дијалекатске разноврсности у српском језику.
4. тврдње које одражавају однос испитаника према идеји идеји о очувању призренско-тимочког дијалекта.
5. тврдње које се тичу односа испитаника према заступљености дијалекта и стандарда у процесу васпитања и образовања

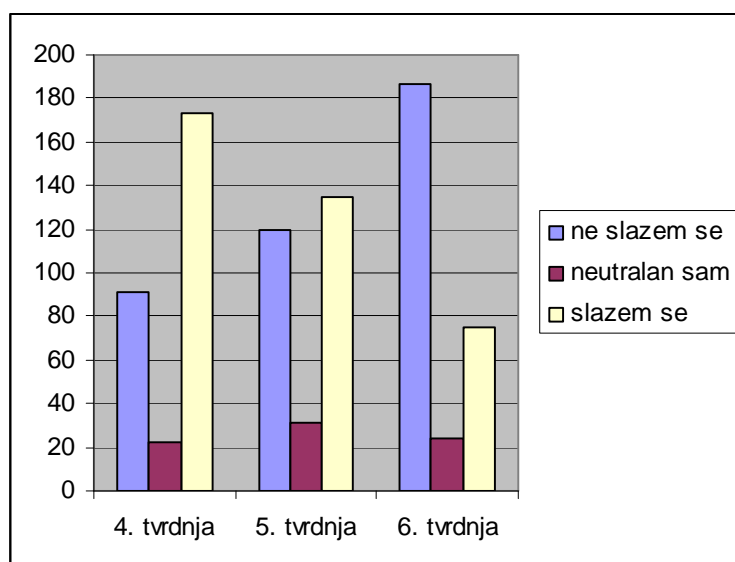
1.1. УПОТРЕБА ДИЈАЛЕКТА И СТАНДАРДА У ЗАВИСНОСТИ ОД ГОВОРА САГОВОРНИКА

4. тврдња *У разговору са говорницима других дијалеката свој говор ћу прилагодити тим особама.*

5. тврдња *Ако разговору са људима са којима иначе говорим призренско-тимочким дијалектом присуствује говорник другог дијалекта, покушаћу да свој говор прилагодим стандардном језику.*

6. тврдња *Чак иако сам у окружењу само говорника свог дијалекта, у разговору са њима трудићу се да свој говор прилагодим стандардном језику.*

	4. тврдња	5. тврдња	6. тврдња
не слажем се	91 (32%)	120 (42%)	187 (65%)
неутралан сам	22 (8%)	31 (11%)	24 (8%)
слажем се	173 (60%)	135 (47%)	75 (26%)

Често се дешава да су говорници оних говора који су удаљени од норме, тзв. конзервативних говора, изложени непријатним ситуацијама због свог говора. Стога мислимо да је оправдано очекивати да ће просечан говорник призренско-тимочког дијалекта, желећи да се на неки начин заштити од разних непријатности, у комуникацији са људима из других дијалеката тежити да говор прилагоди свом саговорнику.

Посматрањем ове три тврдње уочава се да је број оних који су се изјаснили као неутрални приближно равномерно дистрибуиран по сваком питању из групе и креће се од 8% до 11%. Уочава се занимљива појава да је број оних који су се на нивоу ове групе изјаснили као неутрални далеко мањи од оних који су се изјаснили да се слажу, односно не слажу у погледу тврдњи, што је показатељ да највећи број испитаних има формиран став према употреби дијалекта, односно стандарда.

Очигледно је да ће највећи број испитаних (60%) свој говор у разговору са говорницима других дијалеката прилагодити стандардном језику, а 32% неће. Насупрот томе, за ситуацију кад је испитаник само у окружењу говорника свог дијалекта, највећи број њих (65%) изјаснио се да се неће прилагођавати стандардном језику, већ ће користити дијалекат, а 26% ће се прилагодити.

Број испитаника који ће, у ситуацији када њиховом разговору са људима са којима иначе говоре дијалектом присуствује говорник другог дијалекта, говор да приближе ономе што сматрају да је стандардни језик (42%), приближно је једнак броју оних који ће чак и у том случају комуникацију обављати на дијалекту (47%).

То се објашњава чињеницом да се особа у таквој ситуацији налази између два избора приближно подједнаке вредности. Са једне стране је говорник другог дијалекта у вези с којим осећа потребу да му се прилагоди, а са друге стране је то говорник призренско-тимочког дијалекта са којим и иначе говори дијалектом, па по инерцији комуникацију обавља на уобичајени начин.

Посматрањем резултата очигледно је да ће се у највећем броју случајева иста особа прилагодити ситуацији и саговорнику. Проценат оних који увек користе стандард је 26%, а проценат оних који ће без обзира на ситуацију и саговорника користити дијалекат је 32% и ни у једном случају се неће прилагођавати.

1.2. ДИЈАЛЕКАТ И ПРЕДРАСУДЕ

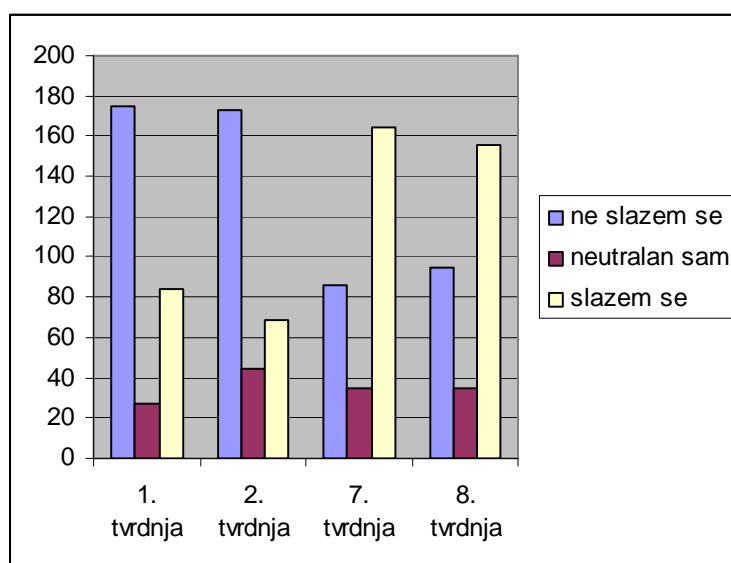
1. тврдња *Употреба стандардног језика одраз је човекове културе, а употреба дијалекта његове необразованости.*

2. тврдња *Непријатно ми је због тога што су у мом говору присутне особине призренско-тимочког дијалекта.*

7. тврдња *Лакше ћу наћи посао ако говорим стандардним језиком него дијалектом.*

8. тврдња *Употреба призренско-тимочког дијалекта оставља негативан први утисак при упознавању са људима из других дијалеката.*

	1. тврдња	2. тврдња	7. тврдња	8. тврдња
не слажем се	175 (61%)	173 (60%)	86 (30%)	95 (33%)
неутралан сам	27 (9%)	44 (15%)	35 (12%)	35 (12%)
слажем се	84 (29%)	69 (24%)	164 (57%)	156 (55%)

Међусобним упоређивањем оцена за сваку од ове четири тврдње видимо да се проценат испитаника изјашњених као неутрални креће од 9% за прву до 15% за другу тврдњу.

55% испитаних сматра да употреба призренско-тимочког дијалекта оставља негативан први утисак при упознавању са говорницима других дијалеката, док је 33% против. Такође, 57% верује да ће лакше наћи посао ако говори стандардним језиком него дијалектом, 31% се с тим не слаже. Ове тврдње тичу се мишљења испитаника о предрасудама које имају говорници и других, али и овог дијалекта, везаних за повезивање употребе дијалекта са малограђанством, необразованочћу, недовољном развијеношћу личности особа које користе дијалекат, као и многим другим негативним појавама.

Иако је ово група тврдњи које се тичу негативног става према дијалекту, као и у претходном случају, уочава се у извесној мери контрадикторност у оценама, што се види и на графикону.

60% испитаних сматра да им није непријатно због тога што у њиховом говору постоје особине призренско-тимочког дијалекта, а 61% мисли да употреба стандардног језика није нужно одраз човекове културе, као ни да употреба дијалекта није нужно одраз необразованости. Дакле, све треба посматрати као ствар личног избора, тако да употребу дијалекта у комуникацији не треба повезивати са малограђанством и необразованошћу, нити сматрати пропорционалним однос нечије културе и његово истицање стандарда у говору као најбољег начина споразумевања

1.3. ЗНАЧАЈ ДИЈАЛЕКТА

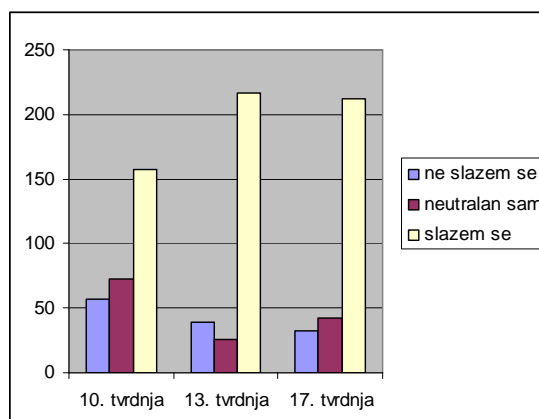
10. тврдња *Постојање више дијалеката у српском језику је добро.*

13. тврдња *За људе који подједнако добро владају и дијалектом и стандардним језиком, познавање дијалекта је предност у односу на оне људе који га не познају.*

17. тврдња *Проучавање свих дијалеката важно је за српски језик уопште.*

	10. тврдња	13. тврдња	17. тврдња
не слажем се	57 (20%)	39 (14%)	32 (11%)
неутралан сам	72 (25%)	26 (9%)	42 (15%)
слажем се	157 (55%)	217 (76%)	212 (74%)

Број испитаника изјашњених за сваку тврђњу као неутрални није међусобно равномерно распоређен по питањима из групе, већ варира од 9% за тринаесто питање до 25% за десето.

76% испитаних слаже се да је за људе који подједнако добро владају и дијалектом и стандардним језиком, познавање дијалекта предност у односу на оне људе који га не познају. Занимљив је податак да се свега 12% испитаника са поменутом тврђњом не слаже. Оволика разлика у корист позитивних одговора је и очекивана, с обзиром на то да се у тврђњи подразумева да особа поред свог дијалекта познаје и други најприближнији стандардном језику, па да је, самим тим у могућности да се, уколико то жели прилагођава ситуацији и саговорнику. Предности таквог прилагођавања поменуте су у оквиру анализирања одговора на питања која се тичу личне употребе дијалекта и стандарда у зависности од говора саговорника.

Такође, 74% се слаже да је проучавање свих дијалеката важно за српски језик уопште, а 11% има супротно мишљење.

Занимљиво је поменути да се 55% испитаних слаже да је постојање више дијалеката у српском језику добро, а 20% не. Ако се то упореди са проценама за седамнаесту тврђњу, примећује се разлика која се не може лако занемарити. Наиме, иако се те две тврђе тичу мишљења о позитивним странама дијалекатске разноврсности српског језика и важности проучавања тих дијалеката, у просеку већи је број испитаника који заступају мишљење да је за српски језик важно проучавање свих дијалеката, него број оних који се слажу да је и само постојање више дијалеката у српском језику добро. Чињеницу да је број испитаника који сматрају да је важно проучавање дијалеката, већи од броја оних који подржавају постојање више дијалеката у српском језику, можемо објаснити мишљењем једног дела испитаника да се проучавањем дијалеката повећа ниво језичке културе говорника српског језика са једне стране, а са друге стране чињеницом да испитаници подржавају све више заступљене појаве где дијалекти српског језика имају тенденцију да се, под утицајем нове технологије, мас-медија и све веће интерференције са говорницима других дијалеката, се све више међусобно асимилију и у извесној мери приближавају једном универзалном комуникацијском средству.

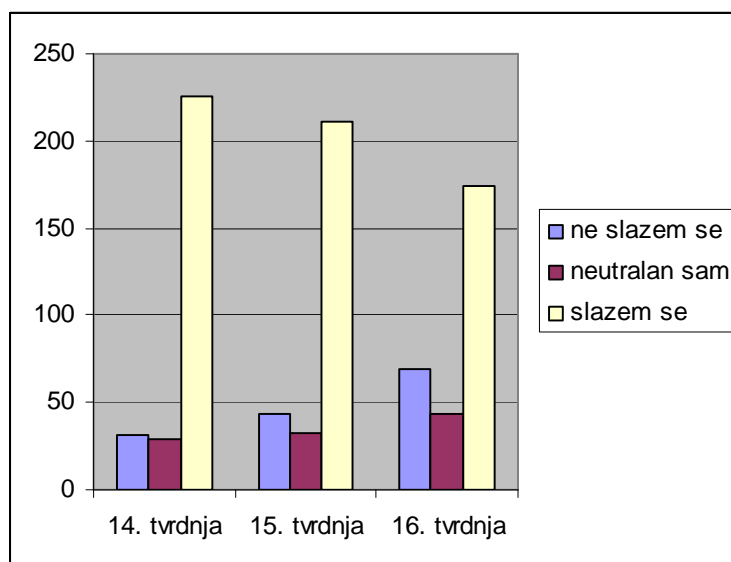
1.4. ОЧУВАЊЕ ДИЈАЛЕКТА

14. тврдња *Сматрам да је важно чувати и неговати дијалекат.*

15. тврдња *Волео/ла бих да помогнем да се наш дијалекат сачува.*

16. тврдња *Пристао/ла бих да прикупљам дијалекатске речи и изразе за речник или бих на неки други начин помогао да се наш дијалекат сачува.*

	14. тврдња	15. тврдња	16. тврдња
не слажем се	31 (11%)	43 (15%)	69 (24%)
неутралан сам	29 (19%)	32 (11%)	43 (15%)
слажем се	225 (79%)	211 (74%)	174 (61%)

79% испитаних сматра да је важно чувати и неговати дијалекат, а свега 11% испитаних је против. Може се с правом рећи да је велика већина говорника призренско-тимочког дијалекта свесна важности коју покушаји да се овај дијалекат сачува од продуката интерференције са другим дијалектима имају за очување дијалекта у свом што аутентичнијем облику.

Податак да би 74% испитаних волело да помогне да се призренско-тимочки дијалекат сачува, говори о свести говорника о важности дијалекта за наше културно наслеђе. Међутим, није свих двеста једанаесторо спремно да се директно укључи у, нпр, прикупљање дијалекатских речи и изрази или да на било који начин помогне очувању дијалекта. Наиме, од укупног броја испитаних, 61% је спремно да се у то лично укључи, а 24% није. То да је 24% против наведене тврдње, не треба нужно тумачити као непоседовање позитивног става према дијалекту. Штавише, то

је и очекивано, јер захтева више личног ангажовања, а, с друге стране, податак да велики број испитаних (61%) жели да активно учествује у борби за очување дијалекта говори о емотивном односу говорника према дијалекту и жељи да се он сачува.

1.5. ЗАСТУПЉЕНОСТ ДИЈАЛЕКТА У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ

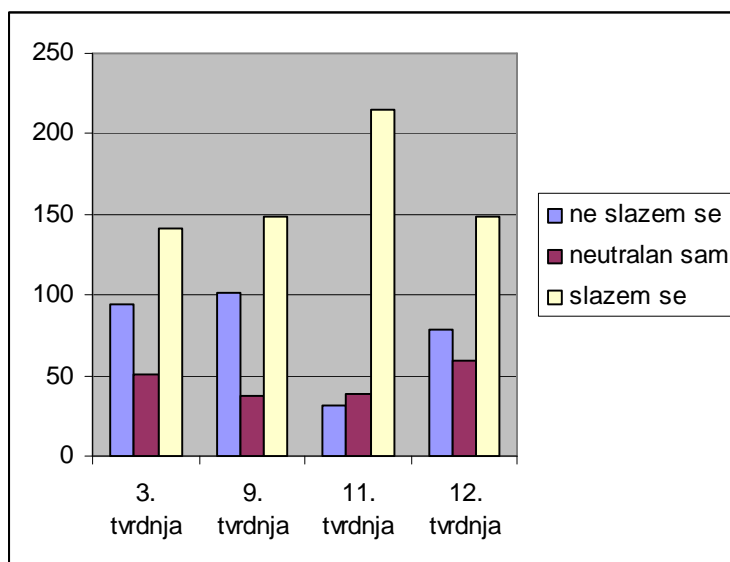
3. тврдња *На своје дете бих утицао/ла да уместо дијалектом говори стандардним језиком.*

9. тврдња *Волео/ла бих да у свом говору смањим особине дијалекта, а повећам особине стандардног језика*

11. тврдња *У школама у нашем крају требало би више пажње посветити проучавању стандардног језика.*

12. тврдња *У школама у нашем крају требало би више проучавати дијалекат.*

	3. тврдња	9. тврдња	11. тврдња	12. тврдња
не слажем се	94 (33%)	101 (35%)	32 (11%)	78 (27%)
неутралан сам	51 (18%)	37 (13%)	39 (14%)	59 (21%)
слажем се	141 (49%)	148 (52%)	215 (75%)	149 (52%)

Проценат испитаника изјасњених као неутрални за ову подгрупу варира од 13% за девету до 21% за трећу тврдњу.

Резултати показују да су мишљења испитаних подељена у погледу тенденције да родитељи на своје дете још у најранијем узрасту утичу да у свом говору тежи ка већом заступљеношћу стандардног језика, а мањом дијалекта. 49% испитаних ће дете подстицати на употребу стандарда, а 33% неће.

Код једанаесте тврдње чак 75% испитаних сматра да би у школама требало више пажње посветити проучавању стандардног језика, јер систем школског образовања испитаници виде као добар начин да се особама већ и у најранијем узрасту омогући, поред усвајања што ширег опсега знања, и боље упознавање са особинама стандарда.

52% испитаника подржава тврдњу да би у школама у крају где живе требало посветити већу пажњу проучавању призренско-тимочког дијалекта, док је скоро двоструко мање (27%) против. Занимљиво је, такође, упоредити и једанаесту и дванаесту тврдњу. 75% испитаних се слаже да би у школама требало више проучавати стандардни језик, док 52% подржава веће проучавање дијалекта.

Оваква ситуација се објашњава чињеницом да испитаници сматрају да је младима омогућено, да како у породици, тако и у најближој околини, још у најранијем периоду живота усвоје и овладају највећим бројем дијалекатских обележја, па макар и само у оквиру пасивног познавања, тако да улога школе не мора да буде превише значајна за овладавање дијалектом.

На основу свега до сада изнесеног закључујемо да испитаници сматрају да се у систему образовања не посвећује довољна пажња изучавању језика у било ком смислу, па податак да 75% испитаних сматра да би у школама требало већу пажњу посветити стандардном језику, не треба тумачити као потребу да се дијалекат на тај начин стави у други план, већ само као жељу да младима пружи шире језичко образовање.

Од укупног броја испитаних, 52% би волело да у свом говору смањи особине дијалекта, а да повећа особине стандардног језика. Међутим, за исто питање 35% испитаника је дала одговор супротан овом. Ако се узме у обзир да разлика у броју изјашњених за и против те тврдње није драстична, не постоји реална основа за генерализацију и извођење закључка да већина говорника призренско-тимочког дијалекта жели да избаци дијалекат из свог говора, већ да су мишљења подељена.

2. РЕЗУЛТАТИ ДРУГОГ ДЕЛА УПИТНИКА

Анализа одговора на другу и трећу групу тврдњи из анкете разликују се од досадашње јер се и сама питања по начину одговарања разликују.

Већина испитаних сматра да је за правилност у језику од пресудне важности употреба и акцената и граматике, и то је мишљење сто осамдесет четворо

испитаних (64%). Трећина од тог броја (22%) слаже се да је за такву правилност пресудна граматика, а свега 4%) истиче акценат као одраз правилности.

Просечна оцена којом су испитаници оценили своје познавање стандардног језика на скали од 1 до 5 је 3,74.

3. РЕЗУЛТАТИ ТРЕЋЕГ ДЕЛА УПИТНИКА

Код испитаника већински је заступљено мишљење да се призренско-тимочки дијалекат неће драстично променити у предстојећем периоду. То мисли 74% испитаних.

Као најбоље начине да се дијалекат сачува анкетирани су навели употребу у говору (21%), бележење дијалекатског блага (22%) и писање речника, односно граматика (6%). Остали предлози дати су табеларно са подацима о броју људи који их је предложио на крају рада.

Испитани сматрају да на промене у дијалекту у великој мери утиче средина у којој се говорник налази (29%), процес образовања кроз које пролази (13%), као и интерференција са говорницима других дијалеката (16%).

ОДСТУПАЊА ОД ХИПОТЕЗЕ

Добијени резултати се делимично не слажу са хипотезама од којих се пошло у истраживању. Наиме, очекивано је било да ће, апсолутна већина говорника којима је дијалекат део личног идентитета, сваку тврдњу које се тиче позитивног става премса дијалекту, оценити позитивно. Међутим, из изложеног се види да то није увек случај. Такође, очекивали смо и да ће говорници убедљиво већински користити дијалекат у споразумевању са говорницима свог дијалекта, међутим, то није у потпуности у складу са добијеним резултатима. Са почетном претпоставком није у складу ни чињеница да неће сви говорници свој говор да прилагоде саговорнику који користи други дијалекат.

ЗАКЉУЧАК

Ово истраживање имало је за циљ да пре свега дефинише ставове о стандардном језику и дијалекту које изворни говорници призренско-тимочког дијалекта поседују и да изложи нове теорије односа сагласности и несагласности између њих. Материјал за анализу била је анкета састављена од двадесет и два питања. Испитано је двеста осамдесет и шесторо испитаника свих старосних доба и степена образованости..

Анализа је показала да ће највећи број говорника овог дијалекта свој говор, у разговору са говорницима других дијалеката, покушати да прилагоди стандардном језику. Међутим, у разговору само са говорницима свог дијалекта, већина ће употребљавати дијалекат. Такође, у вези са ситуацијом када разговору испитаника са говорницима са којима иначе говоре дијалектом присуствује говорник другог дијалеката, мишљење говорне заједнице призренско-тимочког дијалекта је подељено, тако да ће приближно половина испитаника да се прилагоди говорнику другог дијалеката, а половина неће.

Већина испитаног узорка сматра да употреба стандардног језика није нужно одраз човекове културе, а да употреба дијалекта није нужно одраз нечије необразованости. Међутим, већи део испитаних слаже се са тврдњом да употреба призренско-тимочког дијалекта оставља негативан први утисак при упознавању са говорницима других дијалеката и верује да ће лакше наћи посао ако говори стандардним језиком него дијалектом. Скоро исто толико анкетираних, и поред овога не осећа непријатност због употребе дијалекта

Уочили смо да говорници већином поседују позитиван став према дијалекту. Испитани се већином слажу да је постојање и проучавање више дијалеката у српском језику добро, као и да је за људе који подједнако добро владају и дијалектом и стандардним језиком, познавање дијалекта предност у односу на оне људе који га не познају.

По оцени већине испитаника важно је чувати и неговати дијалекат, а сем тога, уочена је и спремност и воља говорника овог дијалекта да личним ангажовањем допринесу његовом очувању.

Већина испитаника се, такође, изјаснила да сматра да би у школама требало више пажње посветити проучавању стандардног језика, при чему је приметно да испитаници не виде блиску везу употребе стандарда са културним нивоом говорника, а да је, опет систем образовања најпогоднији начин да се личност младих употпуни бољим познавањем стандарда. Такође, већина би своје дете подстицала да уместо дијалектом говори стандардним језиком, а са друге стране, већина опет подржава и тврдњу да би кроз систем образовања требало више проучавати дијалекат. Блага већина испитаника би волела да у свом говору смањи особине призренско-тимочког дијалекта.

Највише неутралних испитаника је у вези с тврдњом да је постојање више дијалеката у српском језику добро (25%) и да би у школанма у нашем крају требало

више пажње посветити проучавању дијалекта (21%). Најмање је неутралних у вези с тврдњама везаним за то да ли ће у разговору са говорницима других дијалеката свој говор прилагодити тим особама (8%), као и за то да ли ће се, чак иако су у окружењу само говорника свог дијалекта, у разговору са њима, трудити да свој говор прилагоде стандардном језику (8%). Ово показује да број између једне четвртине и једне петине говорника призренско-тимочког дијалекта нема јасно дефинисан позитиван, односно негативан, став о добрим или лошим странама постојања и школског проучавања дијалекта. Објашњење за овакву ситуацију видимо у чињеници да су, с једне стране, испитаници стално изложени и информацијама које иду у прилог постојања дијалекта, и оним које истичу његове лоше стране, па је далеко теже определити се. Супротно томе, испитаници су већ определени у односу на то да ли ће користити дијалекат или стандард у зависности од саговорника, јер начин комуникације, као свакодневне потребе, аутоматски и интуитивно намеће један од избора, без претходног логичког разматрања могућих опција.

Ово истраживање показало је да говорници призренско-тимочког дијалекта не поседују потпуно јединствени став о дијалекту. Наиме, говорници, стрепећи од предрасуда људи из других средина, а прилагођавајући се њима, показују да не постоји довољна спремност да се дијалекат, као део њиховог идентитета у потпуности покаже другима. То је у супротности одговорима на тврдње које експлицитно истичу позитиван став према дијалекту, а са којима се већина слаже. Дакле, говорници већином подржавају испољавање дијалекта као дела језика, али само у оној мери док се то не коси са предрасудама шире заједнице.

ЛИТЕРАТУРА

- Бугарски Р. 2003. *Језик у контексту*, Чигоја: Београд
- Бугарски Р. 2004. *Језик у друштву*, Чигоја: Београд
- Бугарски Р. 2004. *Увод у општу лингвистику*, Чигоја: Београд
- Де Сосир Ф. 1989. *Општа лингвистика*, Нолит: Београд
- sr.wikipedia.org

ПРИЛОГ

УПИТНИК

ВАШИ ПОДАЦИ:

Место рођења _____
 Место становања _____
 Колико дуго ту живите _____
 Пол _____
 Стручна спрема _____
 Занимање _____
 Старост _____

Бр. питања	ПИТАЊЕ	УОПШТЕ СЕ НЕ СЛАЖЕМ	ДЕЛИМИЧНО СЕ НЕ СЛАЖЕМ	НЕУТРАДАН САМ	ДЕЛИМИЧНО СЕ СЛАЖЕМ	СЛАЖЕМ СЕ У ПОПУНОСТ И
1.	Употреба стандардног језика одраз је човекове културе, а употреба дијалекта његове необразованости.					
2.	Непријатно ми је због тога што су у мом говору присутне особине призренско-тимочког дијалекта.					
3.	На своје дете бих утицао/ла да уместо дијалектом говори стандардним језиком.					
4.	У разговору са говорницима других дијалеката свој говор ћу прилагодити тим особама.					
5.	Ако разговору са људима са којима иначе говорим дијалектом присуствује говорник другог дијалекта, покушаћу да свог говор прилагодим стандардном језику					
6.	Чак иако сам у окружењу само говорника свог дијалекта, у разговору са њима трудићу се да свој говор прилагодим стандардном.					
7.	Лакше ћу наћи посао ако говорим стандардним језиком него дијалектом					
8.	Употреба призренско-тимочког дијалекта оставља негативан први утисак при упознавању са људима из других дијалеката.					
9.	Волео/ла бих да у свом говору смањим особине дијалекта, а повећам особине стандардног језика.					
10.	Постојање више дијалеката у српском језику је					

	добро					
11.	У школама у нашем крају требало би више пажње посветити проучавању стандардног језика.					
12.	У сколама у нашем крају требало би vise проучавати дијалекат.					
13.	За људе, који подједнако добро владају дијалектом и стандардним језиком, познавање дијалекта предност у односу на оне људе који га не познају.					
14.	Сматрам да је важно чувати и неговати дијалекат.					
15.	Волео/ла бих да помогнем да се наш дијалекат сачува.					
16.	Пристао/ла бих да прикупљам дијалекатске речи и изразе за речник или бих помогао на неки други начин да се наш дијалекат сачува).					
17.	Проучавање свих дијалеката је важно за српски језик уопште					

1. Шта је вазније за правилност у језику:

а) акценат   б) граматика   ц) подједнако и акценат и граматика

2. Оцените своје познавање стандардног језика оценом од 1 до 5?

_____

3. Шта највише утиче на промене у дијалекту?

_____

4. Да ли оцекујете да ће се нас дијалекат драстично променити у предстојећем периоду?_____

_____

5. Који је најбољи начин да се очува дијалекат?

_____

ХВАЛА

ОДГОВОРИ НА ДРУГУ ГРУПУ ПИТАЊА

Табела 1. одговори на питање *Шта је важније за правилност у језику: а) акценат ; б)граматика ; в) и акценат и граматика*

<i>редни број питања у упитнику - 1</i>	<i>број испитаника који је одговорио</i>
а	8
б	69
ц	184

ОДГОВОРИ НА ТРЕЋУ ГРУПУ ПИТАЊА

Табела 2. одговори на питање *Шта највише утиче на промене у дијалекту ?*

<i>редни број питања у анкети - 3</i>	<i>број испитаника који су одговорили</i>
образовање	38
мас-медији	12
утицај других дијалеката	47
средина/друштво	84
време	23
нова технологија	4
локализми	4
породица/васпитање	3
малограђанство	2
политика	1
економски развој	1
предрасуде	1

Табела 3. одговори на питање *Који је најбољи начин да се очува дијалекат?*

<i>редни број питања у анкети - 5</i>	<i>број испитаника који је одговорио</i>
употреба у говору	60
школа	18
речник/граматика/бележење народног стваралаштва/проучавање	59
Очување традиције кроз упознавање са својом, али и другим културама	10
Спречити интерференцију са другим дијалектима	9
Ангажовање говрника п-т дијалекта/очување традиције	13
воља/жеља/љубав према дијалекту	6
Ослободити се предрасуда	5
Преношење на потомке	4
Напоредна употреба са стандардним језиком	4
манифестације	3
Васпитање, породица	2
телевизија	2

Табела 4. одговори на питање *Како бисте оценили своје познавање стандардног језика ?*

<i>редни број питања у упитнику - 4</i>	<i>број испитаника који је одговорио</i>
да	45
не	163
можда	12